

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.5.1.20>

KWESTIA WPŁYWU IDEI JERZEGO GIEDROYCIA I BOHDANA OSADCZUKA NA AKTUALNY STAN POJEDNANIA POLSKO-UKRAIŃSKIEGO

Pawło Łodyn

*Zastępca dyrektora organizacji pozarządowej Centrum Politycznych Narracji Demokracji
(Czerniowce, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0001-9472-2028

e-mail: lodynpavlo@gmail.com

Adnotacja. W 2020 roku minęło 20 lat od śmierci Jerzego Giedroycia i 100 lat od urodzin Bohdana Osadchuka, odpowiednio redaktora paryskiej «Kultury» i jej stałego autora. Na łamach czasopisma emigracyjnego powstał program polityczny, którego elementy stały się podstawą polityki wschodniej Polski po upadku komunizmu. Istotnie B. Osadczuk wniósł znaczący wkład w ukraińską część programu «Kultura», który zgodnie z wolą przestał ukazywać się wraz ze śmiercią redaktora J. Giedroycia. Celem artykułu jest analiza relacji między niepodległą Ukrainą a Polską w kontekście idei programowych pisma emigracyjnego, (nie)aktualności modyfikacji wizji J. Giedroycia i B. Osadczuka na dzień dzisiejszy.

Słowa kluczowe: pojednanie polsko-ukraińskie, bezpieczeństwo regionalne, Międzymorze, mniejszość narodowa, granica, mit i stereotyp.

THE QUESTION OF THE INFLUENCE OF THE IDEAS OF JERZY GIEDROYC AND BOHDAN OSADCHUK ON THE CURRENT STATE OF POLISH-UKRAINIAN RECONCILIATION

Pavlo Lodyn

Vice-Chairman of NGO Center of Political Narratives of Democracy (Chernivtsi, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-9472-2028

e-mail: lodynpavlo@gmail.com

Abstract. In 2020, it was 20 years since the death of Jerzy Giedroyc and 100 years since the birth of Bohdan Osadchuk, editor of the Parisian “Culture” and its permanent author, respectively. A political program was formed on the pages of the emigration journal, the elements of which became the basis of Poland's eastern policy after the fall of communism. In fact, B. Osadchuk made a significant contribution to the Ukrainian part of the “Culture” program, which ceased to be published, according to the will, with the death of the editor J. Giedroyc. The aim of the article is to analyze the relations between independent Ukraine and Poland in the context of the program ideas of the emigration journal, the (in) relevance of modifying the visions of J. Giedroyc and B. Osadchuk for today.

Key words: Polish-Ukrainian reconciliation, regional security, Intermarium, national minority, border, myth and stereotype.

ПИТАННЯ ВПЛИВУ ІДЕЙ ЄЖИ ГЕДРОЙЦЯ Й БОГДАНА ОСАДЧУКА НА СУЧАСНИЙ СТАН ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПРИМИРЕННЯ

Павло Лодин

*заступник голови громадської організації «Центр політичних нарративів демократії»
(Чернівці, Україна)*

ORCID: 0000-0001-9472-2028

e-mail: lodynpavlo@gmail.com

Анотація. У 2020 році виповнилося 20 років від дня смерті Єжи Гедройця і 100 років від дня народження Богдана Осадчука, редактора паризької «Культури» та її постійного автора відповідно. На сторінках еміграційного часопису сформувалася політична програма, елементи якої стали основою східної політики Польщі після падіння комунізму. Фактично Б. Осадчук зробив значний внесок в українську частину програми «Культура», яка припинила виходити, згідно із заповітом, зі смертю редактора Є. Гедройця. Метою статті є аналіз відносин між незалежною Україною та Польщею в контексті програмних ідей еміграційного журналу, (не)актуальність модифікації бачення Є. Гедройця й Б. Осадчука для сьогодення.

Ключові слова: польсько-українське примирення, регіональна безпека, Міжмор'я, національна меншина, кордон, міф і стереотип.

Wprowadzenie. Wraz z osłabieniem systemu sowieckiego w społeczeństwach polskim i ukraińskim zaczęły powstawać partie i organizacje polityczne, które swoją działalność budowały na zasadach przyszłego systemu stosunków międzynarodowych po wyzwoleniu regionu spod dyktatury komunistycznej. Analiza ich wypowiedzi pokazuje, że w istocie zapożyczali i dzielili wiele idei, które powstały już wcześniej – na łamach czasopisma «Kultura».

Politolog Andrzej Chodubski wyodrębnił następujące kierunki kształtowania się nowej rzeczywistości w stosunkach polsko-ukraińskich po 1989 r.:

- przywiązanie obu narodów do trudnych doświadczeń przeszłości, co skomplikowało stosunki dwustronne;
- kontynuowanie istnienia stereotypów jako bariery w stosunkach polsko-ukraińskich;
- w strategii zawierania umów i porozumień pierwszeństwo przesunięto na standardy Unii Europejskiej (UE), a nie na relacje bezpośrednie i ich kulturowy element;
- zawarte umowy i porozumienia między stronami miały generalnie charakter deklaracyjny, bez nadawania większego znaczenia podejmowanym zobowiązaniom;
- stan mniejszości polskiej na Ukrainie i mniejszości ukraińskiej w Polsce był istotnym odzwierciedleniem stosunków dwustronnych (Chodubski: 150).

Część główna. W badaniach publicystyki «Kultury» obserwujemy model pojednania polsko-ukraińskiego na podstawie idei i koncepcji ukształtowanych na łamach czasopisma m.in. przez B. Osadcuka. Model ten zawierał następujące elementy:

- rozwiązanie problemu granicy polsko-ukraińskiej;
- budowa nowego systemu bezpieczeństwa międzynarodowego w regionie Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW);
- liberalizacja polityki wobec mniejszości narodowych w stosunkach polsko-ukraińskich;
- przełamywanie negatywnych mitów i stereotypów dotyczących stosunków dwustronnych.

Celem artykułu stało skorelowanie idei promowanych na łamach «Kultury» z uogólnionym opisem aktualnych stosunków polsko-ukraińskich w tych obszarach.

Jak się wydaje, problem uregulowania granicy w praktyce «wyczerpał się» jeszcze w okresie emigracyjnym, do rozpadu systemu socjalistycznego i Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich (ZSRR). Rola J. Giedroycia w zakresie uznania przez polską emigrację «Kulturze» list księdza Józefa Majewskiego w 1952 r. i późniejsza seria artykułów Juliusza Mieroszewskiego przyczyniła się do ważnej dyskusji politycznej i przyjęcia odpowiedniej pozycji. J. Mieroszewski, według przekonania B. Osadcuka, przez hasło *status quo*, tj. wycofania się z jakichkolwiek polskich pretensji w stosunku do Lwowa, zakładał realną bazę dla dialogu, a z czasem porozumienia polsko-ukraińskiego. Co znamienne, to hasło publicysty zabrzmiało, gdy większość polskich ośrodków emigracyjnych różnych kierunków podzielało raczej stanowisko popierania roszczeń terytorialnych wobec dawnych ziem RP (Осадчук, 1976: 80; Осадчук, 1986: 194). Odrzucenie polskich roszczeń terytorialnych, dzięki pomysłom promowanym na łamach czasopisma, pozwoliło uniknąć rozłokowania procesów w scenariuszu bałkańskim w stosunkach polsko-ukraińskich (Сюндюков, 2006). Należy przypomnieć, że rozpadowi Jugosławii towarzyszyły krwawe wojny międzyetniczne (Osadcuk, 1998: 124).

Specyfika dzisiejszego systemu światowego i regionalnego bezpieczeństwa jest uwarunkowana nie tylko przez radykalne przemiany końca XX w., związane z rozpadem bipolarnego systemu stosunków międzynarodowych, ale i globalną transformacją systemu politycznego i ekonomicznego, burzliwy rozwój technologii cyfrowych, krytyczność negatywnego wpływu nierozstrzygniętych problemów ludzkości, w szczególności zagrożeń jądrowych i ekologicznych. Dlatego system bezpieczeństwa musi dziś rozwiązywać problemy o naturze kompleksowej: nie tylko militarne, ale także geopolityczne, ekonomiczne, demograficzne, instytucjonalne, energetyczne, informacyjne, kulturowe, społeczne (Pokruszyński, 2012: 71).

Po rozpadzie ZSRR na stosunki polsko-ukraińskie w strefie bezpieczeństwa wpłynęły dwa czynniki: chęć Polski wstąpienia do NATO i wspólnot europejskich oraz poszukiwanie sposobów przeciwdziałania wraz z Ukrainą interesom Rosji poprzez utworzenie nowego regionalnego systemu bezpieczeństwa w ESW. Przykładem tego ostatniego był zaproponowany w 1993 r. «plan Krawczuka», zakładający ukształtowanie struktury współpracy między państwami Europy Środkowej (EŚ), państwami bałtyckimi i postsowieckimi w części europejskiej (z możliwością dołączenia Austrii, Rosji, Bułgarii i Rumunii). Pomysł prezydenta Ukrainy przypominał projekt NATO-bis zaproponowany w 1992 r. przez prezydenta RP Lecha Wałęsę. Pojawiła się również propozycja włączenia Ukrainy do Grupy Wyszehradzkiej. Jednak żaden z tych projektów nie został zrealizowany ze względu na priorytety Polski we własnej integracji europejskiej i euroatlantyckiej (Drzewicki, 2011: 154–155). B. Osadcuk uważał, że stworzenie niezbędnego systemu bezpieczeństwa regionalnego miało na celu zapewnienie środków zapobiegawczych przed możliwymi kataklizmami politycznymi i zagrożeniem anarchią w strukturze geopolitycznej regionu. Zasugerował, że ze względu na ewentualną presję polityczną ze strony partnerów zachodnich, polskie przywództwo polityczne zostało zmuszone do odejścia od idei tworzenia NATO-bis lub poparcia «planu Krawczuka» zmierzającego do stworzenia regionalnego bezpieczeństwa w ramach Międzymorza (Osadcuk, 1993b: 109–110).

Amerykańscy badaczkowie Marlene Laruel i Ellen Rivera identyfikują następujące środowiska społeczno-polityczne, które w przeszłości i obecnie proponowały różne modyfikacje idei Międzymorza:

Międzymorze I. Historycznie pierwszy projekt zaproponowany przez marszałka Józefa Piłsudskiego w okresie istnienia II Rzeczypospolitej. Następnie pomysł został przejęty i rozwinięty przez Ligę Prometejską utworzoną do walki z bolszewizmem.

Międzymorze 2. Klub Federalny Środkowo-Europejski, założony w Wielkiej Brytanii w 1940 r. przez antybol-szewików na uchodźstwie, rozwinął ideę wspierania federalizmu w EŚW.

Międzymorze 3. W ramach ogłoszonej przez Amerykanów «polityki wyzwolenczej» pojawiają się organizacje antykomunistyczne, głównie nacjonalistyczne, głoszące potrzebę współpracy między narodami EŚW. Najbardziej znaną organizacją jest Antybolszewicki Blok Narodów (utworzony w 1946 r.).

Międzymorze 4. Idea EŚ jako proamerykańskiej «Nowej Europy» zaczęła się aktywnie rozwijać w amerykańskich kręgach strategicznych pod koniec XXI w. Najbardziej znanym amerykańskim think tankiem promującym w szczególności projekt międzymorski jest Stratfor założony przez George'a Friedmana. Pomysłodawcą jest również Marek Jan Chodakewicz, analityk z Instytutu Polityki Światowej, który kieruje Centrum Studiów Międzymorza.

Międzymorze 5. Jedność ES poprzez regionalną współpracę gospodarczą. Wywodzi się z koncepcji polskiego środowiska intelektualnego na temat przeformatowania polskiej polityki wschodniej (doktryna ULB na łamach «Kultury», idea Międzymorza Konfederacji Polski Niepodległej Leszka Moczulskiego). Wpisało się to później w polityczne programy tworzenia wspomnianego już NATO-bis, sojuszu bezpieczeństwa dla EŚW (pomysł prezydenta Litwy Algirdasa Brazauskasa) oraz dzisiejszej Inicjatywy Trójmorza, zaproponowanej przez prezydenta RP Andrzeja Dudę.

Międzymorze 6. Europa Środkowa w wizji ukraińskich prawicowych organizacji radykalnych. Aktywnie promuje idee organizacji politycznych utworzonych wokół Pułku Azow, które w szczególności utworzyły międzynarodową Grupę Wspierania Międzymorza (Marlene, Rivera, 2019).

Polityka Partnerstwa Wschodniego UE, proponowana przez Polskę i wspierana przez Szwecję, koncentruje się na wzmocnieniu relacji ze wschodnimi sąsiadami Unii Europejskiej, czyli Ukrainą, Białorusią, Mołdawią, Gruzją, Armenią i Azerbejdżanem. Jak można zauważyć, do tej grupy wchodzi również dwa państwa, na które ukierunkowana była koncepcja ULB (Ukraina-Litwa-Białoruś), opracowana przez J. Mioszowskiego na stronach «Kultury». Ona przewidywała wsparcie przez Polskę pragnień niepodległościowych Ukraińców, Białorusinów i Litwinów, zrzeczeniu się ewentualnych polskich pretensji co do spornych w przeszłości terytoriów wschodnich sąsiadów.

Polski badacz Wojciech Konończuk zauważa, że fundamentalne zmiany na Ukrainie po 2014 r. zaostryły ideę powrotu do doktryny Giedroycia. Jednocześnie każda koncepcja przeszłości wymaga weryfikacji i rewizji zgodnie z wymogami teraźniejszości. Jednym z największych osiągnięć doktryny, która stała się podstawą polskiej polityki wschodniej po 1991 r., było uznanie prawa narodów podbitych do samostanowienia i brak jakichkolwiek roszczeń terytorialnych Polski wobec nich. W warunkach rosyjskiej agresji na Ukrainę po raz kolejny uwidoczniło się jej znaczenie dla bezpieczeństwa regionu, zwłaszcza Polski – postulat ten był fundamentem politycznej linii «Kultury». Należy podkreślić, że zrozumienie wspólnego zagrożenia ze strony neoimperialnej polityki Rosji nie wystarczy, aby stworzyć solidną podstawę współpracy polsko-ukraińskiej. Niestety, potencjał do wykazania przyjaźni między dwoma narodami jest mniejszy niż wykazanie wspólnego sprzeciwu ze strony Rosji. W tym kontekście należy przypomnieć ostrzeżenie B. Osadczyka, że kluczowym zadaniem dyplomacji rosyjskiej jest tworzenie poróżnienia między Polską a Ukrainą (Konończuk, 2018a: 26–31). Jednocześnie, zdaniem W. Konończuka obecna agresja Rosji na Ukrainę nieuchronnie doprowadziła do powstania tego państwa jako niezależnego od wpływów rosyjskich i wiodącego zachodni wektor rozwoju (Konończuk 2018b: 21–22).

Agresja Rosji na Ukrainę, jej hybrydowe i terrorystyczne ataki w Europie i Stanach Zjednoczonych po raz kolejny zaostryły kwestię wzmocnienia i ewentualnej transformacji światowego i regionalnego systemu bezpieczeństwa. Wielu ekspertów uważa, że utworzenie pełnowymiarowego związku lub federacji w regionie EŚW, zgodnie z ideami środowiska «Kultury», w szczególności B. Osadczyka, nie jest już dziś możliwe ani konieczne.

Badacz Ostap Kuszniur wskazuje na trudności, co przeszkadza Polsce i Ukrainie, które skłaniają się ku realizacji Międzymorza, wdrożyć tę inicjatywę. W czasie, kiedy polska myśl polityczna często występuje za odbudową dawniej Rzeczypospolitej, ukraińska myśl polityczna opowiada za przywrócenie wielkości Rusi Kijowskiej. Polacy i Ukraińcy są podzieleni własnymi granicami, a także UE i NATO. Elity polityczne obu państw często prezentują przemyślaną retorykę na temat Międzymorza, ale podejmują zbyt mało kroków praktycznych. Polska i Ukraina przyspieszają także integrację z konkurencyjnymi organizacjami i stowarzyszeniami międzynarodowymi (Inicjatywa Trójmorza, Grupa Wyszehradzka, GUAM itp.). Niezależna od UE i NATO współpraca regionalna nie jest atrakcyjna, a nawet konkurencyjna, ponieważ przynosi państwu członkowskiemu więcej szkody niż pożytku. Żadna ze współczesnych koncepcji unii państw regionalnych zorientowanych na bezpieczeństwo nie jest wystarczająco przekonująca (Kushniur, 2017).

Zamiast tego Wojciech Gizicki, Ihor Todorow i Natalia Todorowa zwracają uwagę na najnowsze trendy, które miały już miejsce w historii i pozwalają dostrzec kontekst współpracy w EŚW, w szczególności między Polską a Ukrainą. Wpływ na ten proces mają przede wszystkim rosnące imperialne ambicje Rosji oraz trudności związane z integracją europejską w ramach UE. Ponadto współpraca nad nadaniem większego znaczenia całej przestrzeni EŚ jest niezwykle ważna z geopolitycznego punktu widzenia. Znajduje to odzwierciedlenie w koncepcji ściślejszej współpracy w samym Międzymorzu. Nie chodzi o budowanie opozycji do Unii Europejskiej czy otwartą konfrontację z Rosją, ale o ściślejszą współpracę między państwami EŚW w ramach wspólnych interesów, zwłaszcza w zakresie bezpieczeństwa. Możliwość państw potencjalnego Międzymorza jest znaczący pod względem terytorium i liczby ludności, co ustabilizowałoby całą Europę (Gizicki, Todorov, Todorova, 2017: 13–14).

B. Osadczyk na łamach «Kultury» analizując stosunki polsko-ukraińskie aktywnie poruszał temat polityki narodowej rządów obu państw, pozytywnych i negatywnych aspektów, które obserwowano w ochronie praw mniejszości narodowych. Odwoływał się do kwestii zapewnienia praw religijnych Ukraińcom w Polsce, potępiał sytuację wokół cerkwi greckokatolickich w Przemyślu na początku lat 90. (Osadczyk, 1994: 162; Osadczyk, 1993a: 128).

B. Osadczyk podkreślał, że biorąc pod uwagę wpływ na kształtowanie się opinii publicznej, prawa i przyszłość mniejszości narodowych w Polsce i na Ukrainie są to «dwie odnogi tej samej rzeki». Wśród priorytetów władz obu państw ukraiński autor «Kultury» wskazał na konieczność przygotowania konwencji o mniejszościach narodowych oraz powołania ośrodków nauki i kultury w Warszawie i Kijowie (Osadczyk, 1990: 65–66; Osadczyk, 1991: 85). Oceniając Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy z 18 maja 1992 r. zauważył on, że dokument ten jest lepszy i bardziej specyficzny w zakresie mniejszości narodowych niż podobny traktat polsko-niemiecki czy polsko-rosyjski (Osadczyk, 1992: 140; Osadczyk, 1995: 164).

J. Giedroyc zwracał uwagę na zaniedbywanie i uchybienie w polityce wobec wschodnich sąsiadów i mniejszości narodowych. Jedną z przyczyn tej sytuacji upatrywał w braku odpowiednich środków. Na początku 1992 r. zaproponował on niespodziewany projekt nałożenia na liczną klasę miliarderów w Polsce jednorazowej kontrybucji na poziomie dziesięciu odsetków od majątku. Otrzymane w ten sposób środki powinny być złożone na specjalny fundusz dla realizacji kulturalnych potrzeb mniejszości (Геник, 2010: 218).

Etnopolityka niepodległej Polski i Ukrainy świadczy o uwzględnianiu prawnie uzasadnionych interesów mniejszości narodowych, wdrażaniu niezbędnych środków ustawodawczych, administracyjnych i innych w celu zachowania ich tożsamości etnicznej, językowej, kulturowej i religijnej oraz wysiłkach na rzecz zapobiegania dyskryminacji na podstawie pochodzenia etnicznego. Ważnym elementem legislacyjnym uregulowania kwestii mniejszości narodowych w stosunkach między państwami jest Umowa o zasadach współpracy RP i Ukrainy o zapewnieniu praw mniejszości narodowych z 1994 r. Należy podkreślić, że Ukraina nie tylko chroni prawa mniejszości polskiej, ale także stara się zachować liczebność jej społeczności. W związku z tym Państwowy Program Odrodzenia i Rozwoju Edukacji Mniejszości Narodowych Ukrainy przewidywał opracowanie programów nauczania i planów ośrodków edukacyjnych, w których językiem wykładowym był język polski. Ponadto nauczyciele szkół polskojęzycznych kształcą się w 15 szkołach wyższych (Федунь, Папіш, 2016: 18–19). Konrad Składowski zwraca uwagę na małą liczebność i rozproszenie Polaków na Ukrainie oraz mniejszości ukraińskiej w Polsce, co prowadzi do braku stałej reprezentacji politycznej w parlamentach. Podobna praktyka miała miejsce w wyborach mniejszości ukraińskiej do Sejmu RP na początku lat 90. ubiegłego wieku, ale ze względu na słabe wyniki inicjatywa nie była kontynuowana. Jeśli chodzi o zapewnianie praw religijnych, w Polsce funkcjonuje ukraiński kościół greckokatolicki i prawosławny, a na Ukrainie polski kościół rzymskokatolicki. Ten ostatni napotyka na problemy z powrotem swoich dawnych świątyń (zwłaszcza we Lwowie). Problematyczne momenty pojawiają się także w stanie polskiego szkolnictwa na Ukrainie (Składowski, 2013: 145–146, 154–155).

Przełamywanie negatywnych mitów i stereotypów w stosunkach polsko-ukraińskich to wciąż chyba najbardziej bolesny temat. Wynika to z wrażliwości świadomości narodowej obu nacji w stosunku do trudnych stron konfliktów z przeszłości. Poglądy B. Osadczyka na problem funkcjonowania negatywnych mitów i stereotypów w stosunkach dwustronnych wpisały się w zarys ogólnej linii politycznej paryskiej «Kultury». Redaktor czasopisma miał też świadomość, że kwestie historyczne to problem, na który Polacy i Ukraińcy reagują bardzo emocjonalnie. Polscy emigranci powojenni wychowywali się w okresie przedwojennym na narodowej legendzie romantyczno-męczenniczej. W podobny sposób widzieli historię swojego narodu ukraińscy emigranci, z których wielu musiało opuścić Ukrainę z powodów politycznych w 1921 r. po nieudanej próbie zbudowania własnego państwa. W rezultacie wśród emigrantów takie stronnicze elementy męczeństwa często stawały się stereotypowe w postrzeganiu P przez Polaków i Ukraińców innych narodowości, wyznań czy kultur. Stan edukacji historycznej w Polsce i na Ukrainie w czasach PRL również nie był najlepszy. Oprócz oczywistego fałszowania historii najnowszej, opierała się edukacja tamtych czasów na ideologii marksistowskiej, w której wszystkie problemy narodowe służyły jedynie uzasadnieniu tezy o nierówności społecznej (Komoński, 2008: 200–201).

J. Giedroyc podkreślił, że sprawy polityczne i dyskusje emigracyjne nie wystarczają do przezwyciężenia wrogości między Polakami a Ukraińcami, dlatego uznał za konieczne oddziaływanie na szczeblu lokalnym. Postrzegał kulturę jako ważne pole dialogu międzynarodowego. Redaktor paryskiej «Kultury» po raz pierwszy opublikował antologię literatury ukraińskiej lat 20. i 30. XX w., «Rozstrzelane odrodzenie». W 1997 r. zespół czasopisma zainicjował podpisanie deklaracji «Pamięci ofiar akcji «Wisła», w której złożył kondolencje i wezwał do rzetelnej oceny wydarzenia z przeszłości. J. Giedroyc rekomendował także odejście od pojęć «kresy» i «kresowy» jako takich, które mogą obrażać uczucia Ukraińców, natomiast zamienić ich pojęciami «pogranicze» (Сенич, 2012: 593–594).

Na podstawie opracowanych źródeł Iwona Hofman ocenia, że około 60 % materiałów publicystycznych opublikowanych z inicjatywy Instytutu Literackiego dotyczyły poruszania prawdy historycznej, wyjaśniania przeszłości historycznej i podstaw narodowych stereotypów, promocji literatury i sztuki narodów ULB, znajomość znaczących postaci z ich historii, mniejszości narodowe itp. W tym względzie konkluduje, że wschodnia koncepcja «Kultury» znajdowała się w «miękkim» polu realizacji polityki poprzez kulturę i stosunki społeczne (odzwierciedla to podział w kręgu «Kultury» pod względem wpływów politycznych i kulturowych) (Hofman, 2012: 15). Wszystko, jak się wydaje, świadczy o świadomości redaktora i autorów czasopisma o znaczeniu dekonstrukcji negatywnych mitów i stereotypów, które istniały w percepcji społecznej obu narodów.

Katarzyna Czornik uważa, że należy zwrócić uwagę na kilka ważnych punktów dotyczących zmiany roli Polski w stosunkach dwustronnych po wydarzeniach pomarańczowej rewolucji na Ukrainie. Po pierwsze, biorąc pod uwagę uwarunkowania stosunków polsko-ukraińskich w dużej mierze wynikających z uwarunkowań historycznych, można było mówić o ich wzmocnieniu (choć przez krótki okres). Po drugie, rewolucja na Ukrainie przyczyniła się do popularyzacji i wzmocnienia prestiżu Polski na arenie międzynarodowej, przekształcając ją z prostego członka UE w regionalnego lidera w EŚ. Po trzecie, rola Polski jako «adwokata» Ukrainy w UE pozwoliła lobbować jej interesy i promować zainteresowanie struktur europejskich sytuacją w Kijowie (Czornik, 2011: 124–125).

Ukraińska badaczka Ałła Kyrydon zwraca uwagę na czynniki, które utrudniają przezwyciężanie negatywnych stereotypów we współczesnych stosunkach ukraińsko-polskich: trudność w zmianie świadomości starszego pokolenia, wspieranie negatywnych stereotypów przez niektóre grupy, obustronna nieufność do działań wzmacniających współpracę, brak atrakcyjności gospodarczej i kulturowej Ukrainy dla Polski, akcent na problemach wspólnej historii (Стрільчук, 2018: 178).

Tatiana Żurżenko, analizując, jak w procesie pojednania polsko-ukraińskiego strony radzą sobie z wielowiekową wspólną historią i konfliktami etnicznymi, uważa, że można to rozumieć jedynie w kontekście aktualnych trendów: globalizacji dyskursu o ludobójstwie i «rywalizacji ofiar», post-sowieckiego budowania narodu i problemów z wyjściem z przeszłości komunistycznej, znaczenia UE, rozszerzenia i zmiany roli Rosji w Europie Wschodniej (Zhurzhenko, 2013: 174).

Stan stosunków ukraińsko-polskich jest ważnym aspektem procesu integracji Ukrainy ze strukturami europejskimi i jej przeciwdziałania dzisiejszej agresji rosyjskiej. Tym samym 63% Polaków popiera członkostwo Ukrainy w NATO, 69% – przystąpienie do UE (średnio wśród członków UE – odpowiednio 46% i 52%), 77% polskich respondentów opowiada się za wzmocnienie sankcji gospodarczych wobec Rosji. Oprócz tego, Polska jest jedyna wśród państw europejskich, gdzie większość (52%) występuje za przekazanie armii ukraińskiej broni (Makar 2016: 178). Wyniki ankiety przeprowadzonej przez Ukraiński Ośrodek Badań Społeczno-Marketingowych SOCIS w styczniu 2020 r. pokazują, że 40,8% Ukraińców uważa Polskę jako przyjazną co do Ukrainy (tylko 5,2% uważa, że jest wroga) (Прес-реліз за результатами соціологічного дослідження «Соціально-політична ситуація в Україні на початку 2020 року», 2020). Z kolei badanie z 2020 r. zlecone przez Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia wskazuje, że dla polskich respondentów znaczenie współpracy z Litwą, Ukrainą i innymi państwami mającymi problemy z Rosją przeważa nad ważnością poprawy relacji z Rosją (56% wobec 30%) (Polacy o polityce wschodniej. Raport z badania opinii publicznej dla Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, 2020).

W kontekście programu politycznego «Kultury» logicznie wyglądają następujące składowe algorytmu rozwoju polityki wschodniej Polski, zaproponowane przez ukraińską badaczkę historii Natalię Bağłaj:

- Polska w żaden sposób nie ma pretensji do przemiany swoich wschodnich granic, nie domaga się zwrotu «kresów wschodnich».
- nienaruszalność wschodnich granic Polski prowadzi logicznie do powstania «przyjaznego wschodniego kręgu» suwerennych państw ULB – sąsiadów «pierwszego rzędu» Polski na wschodzie;
- z punktu widzenia bezpieczeństwa regionalnego i kontynentalnego ważnym segmentem polityki wschodniej jest aktywne wspieranie suwerenności państw «przyjaznego kręgu wschodniego» ULB;
- aktywne wspieranie suwerenności na wschodzie ma historyczny cel – osłabienie lub zminimalizowanie wpływów rosyjskich poprzez aktywne wsparcie państw ULB;
- Istniejący paradygmat Polski jako państwa granicznego Europy jest ważnym składnikiem społeczno-przestrzennego systemu wschodniej polityki co do solidarności, wspierania demokracji w społeczeństwach Ukrainy, Litwy i Białorusi;
- w bardziej szerszym, cywilizacyjno-kulturalnym obszarze, ważnego znaczenia nabywa kategoria obrońcy europejskiej spuścizny kulturalnej, obrony wschodnich granic, kresów Polski;
- model systemowy polskiej polityki wschodniej interpretuje przestrzenne uwarunkowania treści, istotę jej elementów składowych: interesy podmiotów, obiektów, ich działań, a przede wszystkim wszelkiego rodzaju relacji;
- mechanizm funkcjonowania i rozwoju polityki wschodniej obejmuje analizę trendów ich zmian, ich wizję strategiczną i prognozowanie w zależności od sytuacji społeczno-gospodarczej i politycznej w państwach ULB, a można tego dokonać jedynie w podejściu interdyscyplinarnym;
- stałym elementem polskiej polityki wschodniej jest odrzucanie historycznych konfliktów i promocja porozumienia ze wschodnimi sąsiadami;
- Skrót ULB nie jest już optymalny w dyskursie naukowym, a wręcz anachroniczny ze względu na wyodrębnienie Litwy – jako realnego podmiotu systemu stosunków międzynarodowych, partnera Polski w postępie integracji europejskiej (Баğлай, 2015: 152-153).

Konkluzje. Redaktor J. Giedroyc stworzył wokół «Kultury» intelektualne środowisko publicystów, którzy wspólnie proponowali wizję nowej Polski po przezwyciężeniu komunizmu. Program polityczny «Kultury» wpisał się w program polskiej opozycji, a następnie stał się podstawą polskiej polityki wschodniej w pierwszych latach pełnej suwerenności. Idea znaczenia państwowości Ukrainy, Litwy i Białorusi dla bezpieczeństwa narodowego Polski oraz nienaruszalności wschodnich granic Polski stała się aksjomatem w percepcji elit politycznych i społeczeństwa.

Naprawienie procesu pojednania międzynarodowego między Polakami a Ukraińcami było jedną z kluczowych linii strategii politycznej «Kultury». Najpełniej na stronach czasopisma problematykę stosunków polsko-ukraińskich analizował B. Osadczuk. Systematyzacja idei jego publicystyki i omówienie problematyki ukraińskiej w paryskiej «Kulturze» pozwala zidentyfikować następujące elementy pojednania polsko-ukraińskiego:

- uznanie zasady nienaruszalności granicy polsko-ukraińskiej (przyjęta przez elity emigracyjne i potwierdzona przez rządy niepodległej Polski i Ukrainy);
- rozwój nowego systemu bezpieczeństwa w regionie EŚW, opartego na zbliżeniu polsko-ukraińskim;
- liberalizacja stosunków dwustronnych w zakresie mniejszości narodowych;
- przełamywanie negatywnych mitów i stereotypów w świadomości społecznej Polaków i Ukraińców.

Agresja Rosji przeciw Ukrainie aktualizuje znaczenie «doktryny Giedroycia» dla dzisiejszych stosunków polsko-ukraińskich, procesu pojednania międzynarodowego między Polakami a Ukraińcami jako gwarancji wzmocnienia bezpieczeństwa i stabilności w EŚW.

Bibliografia:

1. Chodubski A. Stosunki polsko-ukraińskie: granice współpracy na początku lat 90. XX w. *Nowa Polityka Wschodnia*. 2012. Tom 2. Nr 1. S. 131–150.
2. Czornik K. Miejsce Ukrainy w polskiej polityce zagranicznej po «pomarańczowej rewolucji». Próba bilansu // *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku* / red. M. Stolarczyk. Katowice, 2011. S. 113–161.
3. Drzewicki A. Stosunki z Ukrainą w sferze bezpieczeństwa: polski punkt widzenia. *Bezpieczeństwo Narodowe*. 2011. Nr 1 (17). S. 151–168.
4. Gizicki W., Todorov I., Todorova N. International and Regional Security Perspective of Poland and Ukraine. Lublin-Uzhhorod, 2017. 79 p.
5. Komoński E. Paryska «Kultura» wobec wybranych wydarzeń z historii stosunków polsko-ukraińskich z lat 1919–1947. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Historica*. 2008. Nr 83 S. 199–217.
6. Konończuk W. Czas na doktrynę postędyrocyowską wobec Ukrainy. *Nowa Europa Wschodnia*. 2018. Nr 1. S. 23–32.
7. Konończuk W. Program ukraiński «Kultury» – etap, a nie koniec historii. *Nowa Europa Wschodnia*. 2018. Nr 6. S. 21–28.
8. Kushnir O. Why great national ideas end up on the backstage of regional politics. *New Eastern Europe*. 2017. URL: https://neweasterneuropa.eu/old_site/articles-and-commentary/1018-intermarium/2430-why-great-national-ideas-end-up-on-the-backstage-of-regional-politics.
9. Makar J. Współczesne stosunki ukraińsko-polskie w kontekście procesów integracji europejskiej. *Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne*. 2016. Nr 2. S. 169–181.
10. Marlene L., Rivera E. Imagined Geographies of Central and Eastern Europe: The Concept of Intermarium. *IERES Occasional Paper*. 2019. URL: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/laruelle-rivera-ieres_papers_march_2019_1.pdf.
11. Osadczyk B. Z Wałęsą na Ukrainie. *Kultura*. 1993. Nr 7–8 (550–551). S. 106–114.
12. Osadczyk B. Cóż dalej, Panowie Polacy? *Kultura*. 1990. Nr 9 (516). S. 65–66.
13. Osadczyk B. Nowa ugoda polsko-ukraińska. *Kultura*. 1991. Nr 10 (529). S. 84–85.
14. Osadczyk B. Od Belwederu do Kamieńca. *Kultura*. 1992. Nr 7–8 (538–539). S. 138–142.
15. Osadczyk B. Pierwszy rok odnowy przy Kucznie. *Kultura*. 1995. Nr 7–8 (574–575). S. 164–168.
16. Osadczyk B. Ukraina: od Leonida Pierwszego do Leonida Drugiego. *Kultura*. 1994. Nr 9 (564). S. 161–167.
17. Osadczyk B. Wewnętrzne konflikty ukraińskie. *Kultura*. 1998. Nr 4 (607). S. 118–124.
18. Osadczyk B. Władza nad przepaścią. *Kultura*. 1993. Nr 1–2 (544–545). S. 121–128.
19. Pokruszyński W. (red.) *Bezpieczeństwo: teoria i praktyka*. Podręcznik akademicki. Józefów, 2012. 176 s.
20. Polacy o polityce wschodniej. Raport z badania opinii publicznej dla Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia. Warszawa, 2020.
21. Składowski K. Realizacja praw mniejszości polskiej na Ukrainie i mniejszości ukraińskiej w Polsce. *Dziedzictwo pogranicza. Realizacja praw mniejszości polskiej na Litwie Białorusi Ukrainie i w Czechach oraz mniejszości białoruskiej, litewskiej, ukraińskiej i czeskiej w Polsce* / red. D. Górecki. Łódź, 2013. S. 141–161.
22. Zhurzenko T. Memory Wars and Reconciliation in the Ukrainian-Polish Borderlands: Geopolitics of memory from a local perspective // *History, Memory and Politics in Central and Eastern Europe: Memory Games* / ed. G. Mink, L. Neumayer. 2013. P. 173–176.
23. Буглай Н. Східний напрям зовнішньої політики Польщі: теоретичний та практичний аспекти. *Гілея*. 2015. № 102. С. 150–154.
24. Генік М. Проблема української меншини в Польщі у процесі міжнаціонального примирення. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2010. № 2 (46). С. 207–222.
25. Осадчук Б. Швидким кроком по світу. Три рази Польща: червень 76, пам'яті Мєрошевського і Слонімського. *Сучасність*. 1976. № 12 (192). С. 72–82.
26. Осадчук Б. Ювілей польського журналу «Kultura» в Парижі. *Віднова: культура, суспільство, політика*. 1986. № 5 С. 193–196.
27. Прес-реліз за результатами соціологічного дослідження «Соціально-політична ситуація в Україні на початку 2020 року». URL: <http://sosis.kiev.ua/ua/2020-02/>.
28. Сеніч М. Подолання польсько-українських стереотипів у політичних концепціях паризької «Kultury». *Волинь і волиняни у Другій світовій війні : збірник наукових праць за матеріалами I Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. подіям Другої світової війни на території Волин. обл.* / упоряд. М. Кучерепа. Луцьк, 2012. С. 591–596.
29. Стрільчук Л. Історична пам'ять українців та поляків: пошук шляхів примирення чи привід до конфлікту? *Трансформації історичної пам'яті. Історичні та політологічні дослідження*. Спеціальний випуск. Вінниця, 2018. С. 176–183.
30. Сюдюков І. Єжи Гєдройц: проект для нової Європи. У Києві відбулася Міжнародна конференція пам'яті великого друга вільної України. *День*. 2006. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/iezhi-gedroyc-proekt-dlya-novoyi-ievropi>.
31. Федунь О., Папіш Н. Політико-правові аспекти захисту прав національних меншин в Україні. *Грані*. 2016 № 2. С. 15–21.

References:

1. Chodubski A. (2012). *Stosunki polsko-ukraińskie: granice współpracy na początku lat 90. XX w.* [The Polish-Ukrainian relationship: the limits of cooperation in the early 1990s]. *Nowa Polityka Wschodnia*. Tom 2. № 1. P. 131–150 [in Polish].
2. Czornik K. (2011). Miejsce Ukrainy w polskiej polityce zagranicznej po «pomarańczowej rewolucji». Próba bilansu [The place of Ukraine in Polish foreign policy after the «Orange Revolution». Balance sheet attempt] // *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku* / red. M. Stolarczyk. Katowice. P. 113–161 [in Polish].
3. Drzewicki A. (2011). *Stosunki z Ukrainą w sferze bezpieczeństwa: polski punkt widzenia* [Relations with Ukraine in the field of security: the Polish point of view]. *Bezpieczeństwo Narodowe*. № 1 (17). S. 151–168 [in Polish].
4. Gizicki W., Todorov I., Todorova N. (2017). International and Regional Security Perspective of Poland and Ukraine. Lublin-Uzhhorod. 79 p. [in English].

5. Komoński E. (2008). *Paryska «Kultura» wobec wybranych wydarzeń z historii stosunków polsko-ukraińskich z lat 1919–1947*. (Parisian «Culture» in the face of selected events in the history of Polish-Ukrainian relations in 1919–1947). *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Historica*. № 83. P. 199–217 [in Polish].
6. Konończuk W. (2018a). *Czas na doktrynę postgiedroycowską wobec Ukrainy*. [Time for the post-Giedroyc doctrine towards Ukraine]. *Nowa Europa Wschodnia*. № 1. P. 23–32 [in Polish].
7. Konończuk W. (2018b). *Program ukraiński «Kultury» – etap, a nie koniec historii*. [Ukrainian program of «Kultura» – a stage, not the end of history]. *Nowa Europa Wschodnia*. № 6. P. 21–28 [in Polish].
8. Kushnir O. (2017). Why great national ideas end up on the backstage of regional politics. *New Eastern Europe*. URL: https://neweasterneurope.eu/old_site/articles-and-commentary/1018-intermarium/2430-why-great-national-ideas-end-up-on-the-backstage-of-regional-politics [in English].
9. Makar J. (2016). *Współczesne stosunki ukraińsko-polskie w kontekście procesów integracji europejskiej*. [Contemporary Ukrainian-Polish relations in the context of European integration processes]. *Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne*. Nr 2. P. 169–181 [in Polish].
10. Marlene L., Rivera E. (2019). Imagined Geographies of Central and Eastern Europe: The Concept of Intermarium. *IERES Occasional Paper*. URL: https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/laruelle-rivera-ieres_papers_march_2019_1.pdf [in English].
11. Osadczyk B. (1993a). *Z Wałęsą na Ukrainie*. [With Wałęsa in Ukraine]. *Kultura*. № 7–8 (550–551). P. 106–114 [in Polish].
12. Osadczyk B. (1990). *Cóż dalej, Panowie Polacy?* [What's next, gentlemen Poles?] *Kultura*. № 9 (516). P. 65–66 [in Polish].
13. Osadczyk B. (1991). *Nowa ugoda polsko-ukraińska*. [A new Polish-Ukrainian settlement]. *Kultura*. № 10 (529). P. 84–85 [in Polish].
14. Osadczyk B. (1992). *Od Belwederu do Kamieńca*. [From Belweder to Kamieniec]. *Kultura*. № 7–8 (538–539). P. 138–142 [in Polish].
15. Osadczyk B. (1995). *Pierwszy rok odnowy przy Kuchmie*. [The first year of renewal at Kuchma]. *Kultura*. № 7–8 (574–575). P. 164–168 [in Polish].
16. Osadczyk B. (1994). *Ukraina: od Leonida Pierwszego do Leonida Drugiego*. [Ukraine: from Leonid the First to Leonid the Second]. *Kultura*. № 9 (564). P. 161–167 [in Polish].
17. Osadczyk B. (1998). *Wewnętrzne konflikty ukraińskie*. [Internal Ukrainian Conflicts]. *Kultura*. № 4 (607). P. 118–124 [in Polish].
18. Osadczyk B. (1993b). *Władza nad przepaścią*. [Power over the precipice]. *Kultura*. № 1–2 (544–545). P. 121–128 [in Polish].
19. Pokruszyński W. (2012). (red.) *Bezpieczeństwo: teoria i praktyka*. [Security: theory and practice]. Podręcznik akademicki. Józefów. 176 p. [in Polish].
20. *Polacy o polityce wschodniej. Raport z badania opinii publicznej dla Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia*. (2020). [Poles on Eastern Policy. Report on a public opinion poll for the Center for Polish-Russian Dialogue and Understanding]. Warszawa [in Polish].
21. Składowski K. (2013). *Realizacja praw mniejszości polskiej na Ukrainie i mniejszości ukraińskiej w Polsce* [Implementation of the rights of the Polish minority in Ukraine and the Ukrainian minority in Poland] // *Dziedzictwo pogranicza. Realizacja praw mniejszości polskiej na Litwie Białorusi Ukrainie i w Czechach oraz mniejszości białoruskiej, litewskiej, ukraińskiej i czeskiej w Polsce* (Borderland heritage. The implementation of the rights of the Polish minority in Lithuania, Belarus, Ukraine and the Czech Republic, and the Belarusian, Lithuanian, Ukrainian and Czech minorities in Poland) / red. D. Górecki. Łódź. P. 141–161 [in Polish].
22. Zhurzenko T. (2013). Memory Wars and Reconciliation in the Ukrainian-Polish Borderlands: Geopolitics of memory from a local perspective // *History, Memory and Politics in Central and Eastern Europe: Memory Games* / ed. G. Mink, L. Neumayer. P. 173–176 [in English].
23. Buhlai N. (2015). Skhidnyi napriam zovnishnoi polityky Polshchi: teoretychnyi ta praktychnyi aspekty. [Eastern direction of Poland's foreign policy: theoretical and practical aspects]. *Hileia*. № 102. P. 150–154 [in Ukrainian].
24. Genyk M. (2010). Problema ukraińskoi menshyny v Polshchi u protsesi mizhnatsionalnoho prymyrennia. [The problem of the Ukrainian minority in Poland in the process of international reconciliation]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F.Kurasa NAN Ukrainy*. № 2 (46). P. 207–222. [in Ukrainian].
25. Osadchuk B. (1976). Shvydkym krokom po svitu. Try razy Polshcha: cherven 76, pamiaty Meroszhevskoho i Slonimskoho. [A fast paced world. Three times Poland: June 76, in memory of Meroszewski and Slonimski]. *Suchasnist*. № 12 (192). P. 72–82 [in Ukrainian].
26. Osadchuk B. (1986). Yuvilei polskoho zhurnalu «Kultura» v Paryzhi. [Anniversary of the Polish magazine «Kultura» in Paris]. *Vidnova: kultura, suspilstvo, polityka*. № 5. P. 193–196 [in Ukrainian].
27. Pres-reliz za rezultaty sotsiologichnoho doslidzhennia «Cotsialno-politychna sytuatsiia v Ukraini na pochatku 2020 roku» (2020) [Press release on the results of the sociological study «Socio-political situation in Ukraine in early 2020»]. URL: <http://socis.kiev.ua/ua/2020-02/> [in Ukrainian].
28. Senych M. (2012). Podolannia polsko-ukraińskyykh stereotypiv u politychnykh kontseptsiiakh paryzkoï «Kultury» [Overcoming Polish-Ukrainian stereotypes in the political concepts of the Parisian «Kultura»] // *Volyn i volyniany u Druhii svitovii viini: zb. nauk. pr. za materialamy I Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. podiiam Druhoi svitovoi viiny na terytorii Volyn. obl. / uporiad. M. Kucherepa*. Lutsk. P. 591–596 [in Ukrainian].
29. Strilchuk L. (2018). Istorychna pamiat ukrainsiv ta poliakiv: poshuk shliakhiv prymyrennia chy pryvid do konfliktu? [Historical memory of Ukrainians and Poles: finding ways of reconciliation or a cause for conflict?]. *Transformatsii istorychnoi pamiat. Istorychni ta politolohichni doslidzhennia*. Spetsialnyi vypusk. Vinnytsia. P. 176–183 [in Ukrainian].
30. Siundiukov I. (2006). Yezhy Hedroits: proekt dla novoi Yevropy. U Kyievi vidbulasia Mizhnarodna konferentsiia pamiaty velykoho druha vilnoi Ukrainy [Jerzy Giedroyc: a project for a new Europe. The International Conference in Memory of the Great Friend of Free Ukraine took place in Kyiv]. *Hazeta «Den»*. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/iezhy-giedroyc-proekt-dlya-novoyi-ievropi> [in Ukrainian].
31. Fedun O., Papish N. (2016). Polityko-pravovi aspekty zakhystu prav natsionalnykh menshyn v Ukraini. [Political and legal aspects of protection of the rights of national minorities in Ukraine]. *Hrani*. № 2. P. 15–21 [in Ukrainian].